

Joan Casas i Feliu Formosa

Hem tingut l'atreviment de proposar, en un volum que han tret conjuntament l'editorial Comanegra i l'Institut del Teatre, una nova traducció en versos catalans de les set tragèdies de Sòfocles.

No es tracta de traduccions fetes amb tot el rigor que exigeix la filologia, perquè cap de nosaltres dos no som hel·lenistes. I si bé en Joan Casas s'entén una mica amb el grec modern, també és cert que no ha estat educat en el grec clàssic, que desconeix. Tant l'un com l'altre hem escrit versos, això sí, de major o menor mèrit. I tots dos hem estat professors de l'Institut del Teatre, i ens hem hagut d'enfrontar amb la dificultat afegida que suposava per als nostres alumnes el treball amb les tragèdies gregues en les esplèndides versions mètriques que en va fer en Carles Riba, i la dificultat encara més gran que els plantejava la seva posada en escena. Per aquesta raó en Feliu ja havia elaborat, amb finalitats escolars, versions reduïdes en vers de *Les Coèfores* d'Esquil i de l'*Antígona* de Sòfocles. Després, ja jubilat i abans que tots dos decidíssim repartir-nos la feina de Sòfocles, en Feliu encara va fer una traducció de l'*Electra* que va ser objecte d'un treball de taller amb alumnes, i que va dirigir en Joan Castells. Es la que ha estat inclosa en aquest volum. La bona utilitat d'aquell material va ser, segurament, l'impuls definitiu pel naixement del projecte de traduir la resta de les set tragèdies. L'objectiu que hem tingut ha estat, doncs, en primer lloc, proporcionar una eina a aquells alumnes que s'enfrontaven amb Sòfocles per primera vegada. I, de retop, donar al lector una nova lectura en català d'aquests grans textos clàssics.

“Entre nosaltres, a les obres de Sòfocles encara no s'hi ha enfrontat cap traductor amb una visió més agosarada, competent i precisa que la de Riba”, ha escrit aquest home de vasta cultura i gust precís que és en Raül Garrigassait. El cas és que té raó. El mateix Riba va deixar dit això sobre aquesta feina seva de posar Sòfocles en versos catalans: “Un traductor —no m'aturo a parlar dels adaptadors— no pot, doncs, pretendre ésser més lliure, si no vol ja per principi trair. No penetrarà en la substància de la poesia, de cap mena de poesia, qui sigui indiferent als seus externs artificis. Per això en aquesta versió de les Tragèdies de Sòfocles ja havia optat per imitar una vegada més, sobre la base accentual, els metres quantitius de les parts parlades. No per un purisme acadèmic: l'objecció seria banal, perquè el problema, en el que té de soluble i d'insoluble, no és senzill. Ans per fidelitat al respir, a la ponderació i a la manera de caminar del mateix estil dramàtic. N'he volgut tenir, quant a mi, el cor net, fent abans una prova en hendecasíl·labs: l'únic metre que un començament d'habituds recomana entre nosaltres per a la tragèdia. Em fou insuportable.” Aquest “començament d'habituds” -- Riba escrivia la introducció l'any 1951-- ha de fer referència, sobretot, a les traduccions de Shakespeare que havia fet Josep Maria de Sagarra als anys quaranta. Quant a la prova de les parts parlades en versos decasíl·labs (ell encara en deia hendecasíl·labs, comptant a la castellana) que tan insuportable li va resultar, no cal dir que ens hauria agradat molt veure-la, perquè en substància és el que hem provat de fer nosaltres.

Aquelles habituds a què feia referència en Riba fa més de seixanta anys, a més, s'han incrementat encara amb noves traduccions en vers català de Shakespeare, en particular les d'en Joan Sellent, i amb traduccions en vers

sense rima d'altres dramaturgs, com les que el mateix Feliu ha fet de Schiller o de Kleist. Les habituds creades són de lector, sí, però sobretot d'actor i d'espectador de teatre. Els actors han anat trobant una respiració i una fisicitat als decasíl·labs escènics, han après a dir-los i a actuar-los, els espectadors hi han acostumat l'orella i la mirada. Si el vers dramàtic català del segle dinou va ser sobretot l'heptasíl·lab, el dels segles vint i vint-i-u és el decasíl·lab blanc.

Per establir els nostres textos vam recórrer a l'intermedi d'altres traduccions, amb garanties de rigor filològic, en llengües que ens fossin pròximes. Vam disposar de l'extens volum sobre Esquil i Sòfocles publicat dins la benemerita col·lecció "La Pléiade", amb les traduccions d'en Jean Grosjean, i ens va sorprendre molt favorablement la claredat i l'eficàcia escènica dels seus versos. Amb tot, vam consultar també la traducció en prosa del mateix Riba i un parell de traduccions castellanès. De vegades vam resoldre dubtes consultant-ne encara d'altres, com la d'en Jean Bollack en el cas de l'*Edip Rei*. Tot i això, en última instància, va pesar més la intuïció rítmica i l'artesanía del llenguatge que no pas un excés de reflexió i de treball tècnic.

I el resultat ja pot ser llegit i discutit.

